

CSURKA ISTVÁN

Négy gólya

1952 szeptemberében öt elsőéves dramaturgot vettek fel a Színművészeti Főiskola Vorosilov út 97. szám alatti diákotthonába. Négy fiút és egy leányt. A fiúkat a második emeleten, az épület leghuzatosabb részében, a manzardban helyezték el. A borzasztó nagy huzat a hevenyészett, elsiertettt átalakítás következménye volt. Az átalakítással azért kellett sietni, mert azon a nyáron, 1949 nyarán, amikor ezt az átalakítást elvégezték, a villa életében még egy különös közjáték is lezajlott: egy Budapestre látogató államfőnek és kíséretének nyújtott otthont egy hétre. Az államfő elment, a világ gyorsan változott, az elsiertettt átépítés következményeit nem javították ki, de mire, három év múlva az öt dramaturg beköltözött, az államfő, az egykor megbecsült vendég nevét már csak egy kutyával társítva volt szabad kiejteni a diákszállóban, vagy még úgy sem.

Az egykori luxusvillát repkény futotta be. Öreg volt szegény repkény, érezte, hogy órá már nincsen szükség. A vaskerítés azonban zöld volt télen-nyáron, nagyon jól tartotta magát, annak ellenére, hogy talán a háznak minden része, tartozéka közül a kerítés volt a legnagyobb megpróbáltatásoknak kitéve. Akrobatákat ugyan nem képeztek a főiskolán, mégis, sokan választották és gyakorolták is magukat a kerítésmászás akrobatikai mutatványában, éjnek éjjel, kapupénz-megspórolás céljából. A kerítés és a ház között télen egy keskeny földcsáv, tavasszal, nyáron és kora ősszel pedig egy parányi futballpálya terült el. Itt valamikor szép zöld gyepp lehetett, a művésznövendékek azonban minden esztendőben abban a pillanatban letaposták a fűvet, amint kidugta fejét a földből. Általában ezek a diákok és diáklányok mindent megtettek azonnal, mielőst lehetőségessé vált. Olyanok voltak, mint az éhes kutya: rögtön bekapták a falatot, amit odavetettek nekik.

Abban, hogy 1952 szeptemberében az elsőéves dramaturgokat a második emelet leghuzatosabb sarokszobájában helyezték el, nem nyilvánult meg különösebb szándékosság. A többi szobát is csak a huzat takarította itt, legfeljebb annyit lehetett ebből az elhelyezési rendszerből megállapítani, hogy a diákszálló vezetősége a leendő dramaturgok egészségéért aggódik legkevésbé. A négy beköltöző dramaturggólya azonban ezt nem is sejtette ekkor még. Nem egyszerre érkeztek.

Legelőbb is Miklya Misi kis bajuszos, hetyke pofikája kukkantott be az ajtón, s amikor látta, hogy a szoba teljesen üres, még az ágyak is meztelenek, még matrac sincs rajtuk — némelyikre később is csak szalmazsák jutott —, nyugodtan belépett, körülnézett, beleszagolt a száraz levegőbe, és hosszas mérlegelés, fontolgatás után letelepedett a bal oldali, ablak melletti ágyra. Ezt találta a legjobb fekvésűnek, megvilágításúnak és sodronyát illetően is a leg-

jobb minőségűnek. Miklya csontig lesoványodva tette, amit tett. Egész nyáron csak idegeskedett a főiskola miatt: jöjjön, ne jöjjön? Erdemes? Szakérettségi-vel került a főiskolára. Illetve, előbb felvették és csak aztán tette le az érettségit. A főiskolához tartozott egy külön szakérettségitanfolyam, ahol a tehetőségesnek tartott, de kellő előiskolák nélküli egyéneket egy évig tanították minden szépre, jóra, s aztán kiállítottak nekik egy érettségi bizonyítványt. Mit tudott egy ilyen szakérettségit? Tudta, hogy előbb volt a tatárjárás, és aztán a mohácsi vész, és hogy „a művészetek közül számukra legfontosabb a film”. De ennyi elég is volt. A főiskola ebben az időben semmi konkrét tudást nem kívánt meg hallgatóitól. Annak, akit felvettek, elég volt annyit tudnia, hogy hol fizetik az ösztöndíjat. Akkor már megélt. Miklya is valahogyan így gondolta ezt az egész dramaturgiát. Huszadik évét taposta ezen az őszön és körülbelül húsz könyvet olvasott el életében elejétől végig. Semmit sem utált jobban, mint a sok felesleges beszédet, a könyvekben való bogarásztást, a gyakorlati következmények nélkül járó elvi vitákat — egyszerűen mindazt, ami egy dramaturg tudásának és tevékenységének hetven százalékát teszi. Nem is az akart ő lenni, hanem filmrendező. A szakérettségit is abban a reményben „nyomta le”, hogy filmrendező lesz, de aztán a bizottság nem találta eléggé „képi”-nek a fantáziáját, és áttette dramaturgnak. Miklyának ettől kezdve semmi kedve nem volt a dologhoz, csak azért vállalta mégis, mert nem került pénzbe.

Egy UNRRA-dobozban, egy madzaggal átkötött UNRRA-dobozban volt minden vagyona: három ing, egy váltás fehérnemű, néhány zokni, törülköző és egy csomó kacat.

Az egész ebben a pillanatban — Miklya az üres, kopár szobában, az ablakban állva, kifelé bámulva, a meztelen ágyon a felnyitott UNRA-doboz, s a belőle kikandikáló tarka, mosott flaneling és maga a dátum, az idő, 1952. szeptember másodika, a nyárutó heves ragyogása, délután kettőkor — mindez iszonyúan jelképes is lehetett volna. Csak nem volt, aki felfogja a jelképeességét. Miklya természetesnek és velejárónak találta helyzetét, a tárgyakat, s ha vidám nem is, de elszánt lett tőlük. Nem gondolt egy percre sem arra, mekkora utat tett meg az UNRA-doboz Chicagótól Szeghalomig, ahol az édesapja néhány évvel ezelőtt kiárulta belőle a tejport, aztán eltette szépen a raktárban hátul, majd jó lesz még valamire. Nem látta a doboz útja és az ő útja közti rejtett, de mégis történelmi összefüggéseket. A dobozt ő választotta ki otthon, erőteljesen tiltakozva édesanyja naiv és korszerűtlen szándéka ellen, amellyel egy jó bőröndöt akart rátukmálni, hogy abba csomagoljon. Miklya nem akart bőrönddel megjelenni a főiskolán. Szegénynek akart látszani, szegényebbnek, mint amilyen szegény valójában volt, bőröndről szó sem lehetett. Pedig hát szegénységnek a valódi is elég lett volna.

Miklya apjának italméréssel egyesített fűszerüzlete volt a lápi nagyközségben. Volt, mostanra csak az emléke maradt meg, és az a kis, szerény vagyton — egy ház a berendezésével, egy szép családi otthon — amit ez a bolt a háborús konjunktúra éveiben hozott, és egy tehertétel a gyerek és az apa káderlapján: kereskedő, burzsuj. Az üzletet 1951-ben államosították, az öreg Miklya az állami kereskedelembe helyezkedett el, a fiatal Miklya pedig igyekezett, ahol csak lehetett letagadni ezt az átkos kapitalista múltat.

Mást nem is tehetett. Nem volt ebben a megtagadásban semmi álnokság, szükségszerű és természetes volt; Miklya Misi már maga is belátta annak a valamikor egészen kicsi gyermek korában eléje tűzött életprogramnak — el-

végez négy polgárit és apja örökébe lép az üzletben — a helytelenségét, amelyet a történelem most már nemcsak lehetetlenné, de nevetségessé is tett. A kényszer, hogy nem folytathatta azt, amit szántak neki, egyszersmind meg is emelte a gondolkozását, az erkölcsét. Daccal, elszántan, nekiveselkedve látott neki, hogy kiküzdjön magának egy olyan helyet a világban, amely szélesebb horizontú mint az apjáé, s amilyen az övé is lett volna, ha nem következik be a történelem fordulata. Misi tanult, noha nem szeretett tanulni, tudta, hogy az iskolák elvégzése után majd olyan ember lesz belőle, aki az apja fogalmai szerint „úr”, de ő már nem akart „úr” lenni, csak a munkának, a komoly fáradsággal végzett munkának volt előtte becsülete, semmit sem utált jobban, mint az urakat és az úrigyerekeket.

Állt a manzardszoba ablakában, kibámult, le az út túlsó oldalára, a túlsó sarki eszpresszó járdára kitett néhány asztalára, amelyek mellett most nem ült senki, aztán az ugyancsak túloldali nagy kertbe nézett be a magas vaskerítés fölött, nézte kicsit odébb a kerthez tartozó, nagy üres palotát, s találgatta, mi lehetett azelőtt, s miért találja szebbnek, méltóságosabbnak, de ugyanakkor kecsesebbnek is, mint a kecskeméti Cifra-palotát, amit eddig a legszebbnek tartott minden épületek közül. Nem örült ennek az új érzésnek, felismerésnek, szerette volna továbbra is érintetlenül és a régi tisztességében megőrizni gyermekora nagy városélményét, Kecskemétet. Szülőhelyét, Szeghalmot, sosem tartotta komoly városnak, de áhítatosan imádtá rövid és töredékes diákéveinek, négy polgárijának színterét, az igazit, Kecskemétet. És most Kecskemét lassan süllyedni kényszerült Budapest nagy nyomása alatt, s ez a süllyedés fájdalmat okozott — a gyermekkor süllyedt el vele. Ami pedig a helyére állt, Budapest, a főiskola, semmi jóval nem kecsegtetett. Miklya tudta, mi vár rá — küzdés, verekedés, élethalálharc, sőt még rosszabbra volt elkészülve, mint ami aztán rázúdult.

Négy polgári, két éppen hogy elvégzett, bukásokkal tarkított év a kereskedelmiben, helyesírási nehézségek, fogalmazási nehézségek, semmi nyelvtudás, de nagyszerű gyakorlati érzék, egy jó vidéki — iparos — agy, annak minden leleményességével és zavarbahozhatatlanságával, némi népies, magyar hagyománytisztelet, a nép szeretete és tisztelete, a beletartozás vágya, és ennek a vágnak a nemessége, az új rendnek, a népi demokráciának a mérsékelt, higgadt, az eredményeket is számon tartó elutasítása — ez volt Miklya Mihály elsőéves dramaturg hallgató 1952. szeptember másodikán, a tanévnyitó előtt egy nappal, amikor elfoglalta helyét a diákszállóban. S nagyrészt tudta is magáról, hogy ő ennyi és csak ennyi. Nem ringatta magát illúziókban, elképzelte, hogy lesznek majd itt nála okosabbak, képzetebbek, akiket csak akkor győzhet le, csak akkor állhatja meg köztük a helyét, ha tisztában van a saját képességeivel, helyzetével. Csak egytől félt: okos, „úrigyerekek” is lesznek majd az osztályban, netán még itt a szobában is. Az ilyenekkel szemben mindig vesztett, már otthon és Kecskeméten is, mert a gyűlölet görcsössé tette.

Még éppen hogy csak elkezdte a berakodást a kis fehér bádoggal éjjeliszekrényébe, amelyet a túlsó sarokból hozott át, mert jobban záródónak találta az ő ágya fejénél állónál, amikor kopogtak az ajtón.

— Lehet — mondta guggoltában, kissé zordra, tekintélyesre mélyített hangon, s lassan felegyenesedett. Az ajtó lassú, félénk nyitásával egy még nála is alacsonyabb, kisebb fiú jelent meg, egy nagy, sokdioptriás szemüveg mögött vagy inkább alatt.

— Ez a hatos szoba? — kérdezte bizonytalanul, mintha máris vétett volna valamit, és egy irtózatosságotól kellene tartania.

Miklya miközben bölintott és azt mondta: — ez, egy megállapítást tett, amelynek egyelőre nem volt semmilyen érzelmi töltése. „Zsidó” — ezt gondolta.

A belépő fiú kezében egy ócska spárgaháló volt, lötyögésre tömve valami megállapíthatatlan minőségű sárga anyaggal, ami lehetett ing, törülköző, de egy szétmosott amerikai katonablúz is. Hóna alatt egy vaskos könyv. Az asztalt megkerülve, ugyancsak félénken és félszegen megállt Miklya előtt:

— Szervusz, elvtárs. Róbert József — mondta. Miklya megállapította, hogy racscol, és hogy nem lesz komoly ellenfél.

— Miklya Mihály. — Kezet fogtak.

Róbert letette a könyvet és a hálót az asztalra, és odahajolt Miklya elé:

— Hogy? Elvtárs? Bocsáss meg, egy kicsit nagyothallok.

— Miklya — mondta Miklya.

— Akkor jól hallottam.

— Jól hallottad.

— Mért nem cserélsz nevet, Miklya elvtárs?

— Jó ez nekem.

— Nem kellemetlen?

— Nem.

Róbert is körülnézett a szobában, aztán lopva még egyszer Miklyára, aki már ismét leguggolt és az éjjeliszekrényébe rámost befelé, s most ő is megállapított valamit. „Nem zsidó”. Ebben a megállapításban sem volt egyelőre semmi elutasító, noha Róbert nem találta rokonszenvesnek jövődi szobatársát, mert egy pillanat alatt máris függő viszonyba került vele: amikor bejött, ő már itt volt, s úgy állt az ágya fejénél, mintha övé lenne a szoba, mintha ő lenne a szobaparancsnok.

Idegesebb volt az is, hogy már semmi érdeklődést nem tanúsított iránta, szinte belebújt az éjjeliszekrényébe, s ezért aztán Róbert egészen elgyávulva állt hosszú pillanatokig az asztal, az ágy és a guggoló Miklya közt. Szeretett volna az ablakhoz menni, kinézni, de nem mert. Ez a súlyos, tüntető semmibe-vevés lebélyőzte. Fogta magát és leült hát az ágy vasára, a középső ágyra, amelyiknek feje a Miklya éjjeliszekrényébe futott bele merőlegesen. Miklya ebből arra következtetett — mert a rámolás közben nagyon figyelt azért —, hogy Róbert azt az ágyat akarja elfoglalni. Nem örült neki. Jobb' szerette volna, ha a tulsó oldalra telepszik. Egyáltalán, ha lehet, és amíg lehet, senki ne legyen a közelében. De hogyan tanácsolja arrébb? Hamar kitalálta, rákérdezett.

— Miért nem hozod fel a holmidat?

— Felhoztam. Itt van mindenem — mondta Róbert nem minden hivalkodás nélkül. Miklya belevörösödött a csatavesztésbe. Ez aztán még szegényebb, mint ő, ez aztán szegény, ha ennek valóban csak ez a „negyedkiló” holmija van. Így fogalmazott Miklya: „negyedkiló” — szatócgyakorlatiassággal megsaccolva Róbert vagyonát. És az eltávolítás sem sikerült, mert Róbert ülve maradt, sőt érte nyúlt a könyvnek, elemelte az asztalról, kinyitotta egy bizonyos helyen, az ölébe tette és olvasni kezdett.

Miklya elámult. Felnézett rá: olvas. Most aztán egy szempillantás alatt meggyűlölte. Nem fogta fel ennek a műveletnek csak a tüntetésjellegét és a természetellenességét. Az olvasás az ő szemében egy olyan művelet volt, ami-

nek csak akkor láthatott neki az ember, ha semmi más dolga nincs, ha ráér. Ez meg bejön ide, ebbe a szobába, ahol évekig fog lakni, és ahelyett, hogy elrendezné a dolgait, elfoglalná a helyét, egyszerűen elkezd olvasni. Ez az ő szemében hivalkodás volt, sőt, egyenesen kihívás. „Tanulni, tanulni, tanulni!”

Pedig csak részben volt az. Róbert elsősorban azért látott neki az olvasásnak, mert mást nem is tehetett, illetve mást tenni nem nagyon mert. Kedve szerint az ablakhoz állt volna, megnézni, milyen a kilátás, de attól ösztönszerűleg félt, mintha ezt Miklya a jelenlétével egyszerűen megtiltaná, és mintha az általában is tilos volna. Állni meg nem állhatott tovább tétlenül az asztal és az ágy között, s nagyon csekély vagyonából következőleg sem volt mit elrendeznie. A szatyrában egy pizsamakabát, egy kis, szakadt törülköző, s abba belekötve egy önbortva-készülék volt csupán, ezeknek igazán nem kellett helyet keresnie.

Miklya mindezt nem értette meg, ő csak azt érezte, hogy az ösztönei tiltakoznak ez ellen a magatartás ellen. Becsületes ember, kétkezi ember nem lehet ennyire független az élet anyagi vonatkozásaitól, s nem merülhet el ennyire a szellem világában, a könyvben, mert az ilyen magatartás hamis, csalás, gyűlöletes tüntetés. Te barbár, te elmerülsz az éjjeliszekrényedben, a cókómókjaid rakogatásában, én meg addig is szellemi javakat gyűjtök, tudást. Megelőzlek és lefőzlek.

Így telt el néhány perc, Róbert olvasott, de nem tudott igazán a szövegre figyelni, Miklya pedig rámost, most már nemcsak az éjjeliszekrénybe, hanem a nagy, keményfa asztal feléje eső felnyitható rekeszébe is, és közben egy-egy pillantással megmustrálta Róbertet.

Éppen hogy leért a lába az ágyról a vörös, töredezett porló anyagú gumipadlóra; laza, gyermeki kicsinységű láb és tornacipő. Amikor ezt a valamikor fehér tornacipőt Miklya észrevette, a belegyűrődött, mocskos zoknival együtt, óvatosan ismét beleszimatolt a levegőbe, hozott-e valami észrevehető változást a szoba illatviszonyaiba ez a tornacipő. Hozott. Miklya most már nemcsak hogy gyűlölte ezt a szemüveges kisfiút, de igazolva is érezte gyűlöletét: „Olvasol, ahelyett, hogy lábat mosnál” — így szólt az igazolás.

Végül is Róbert idegei voltak gyöngébbek, érezte, hogy az olvasással elront valamit, meg kell szólalnia, becsukta hát a könyvet, egy sóhajjal összecsapta, mintha most már aztán hozzá akarna látni valamihez, valami munkához, és ezt eresztette ki magából a sóhajtással:

— Jaj, de szép.

Miklya rámost.

— Micsoda?

— Ez — mutatott a könyvre Róbert. — A „Távol Moszkvától”. Olvastad?

Miklya nem tudta, mit mondjon erre. Nyilvánvaló, hogy ezt már illet volna olvasni. Végül azt mondta:

— Még nem.

— Megdöbbenő, hogy a szovjet emberek mennyit szenvedtek értünk — folytatta Róbert.

„Az anyád istenit” — gondolta Miklya, mert ezt ugyan ő is elismerte, miént tény, és a felszabadulást is elfogadta, mint felszabadulást, noha lényegében a belőle következő rendszerváltozás fosztotta meg a családját, az apját a vagyonától, de bármennyire szerette volna is, bármennyire átalakította is a

tudatát az új életkövetelményeknek megfelelően, sosem tudta volna ilyen őszinte fohásszerűen kimondani ezt a mondatot, vagy egy ehhez hasonló, és nem is hitte el, hogy ezt valaki igazán őszintén kimondhatja. A szovjet emberek számára elsősorban orosz katonák voltak, akik azt mondták: davaj, és erre az apja, és az apja baráti körének, Szeghalom „tehetősebb” polgárainak emlékezése szerint, azaz tehát Miklya Misi hazulról hozott világnézete szerint, valamit oda kellett adni nekik. Itt, ebben a diákszállóban, ezzel a fiúval szemben egyszerre kimondhatatlan lett ez a szeghalmi világnézet, de nem szűnt meg. Ottmaradt Miklya tudatában, legalul, félrelökve, hátul, mint valami elhagyott sziget, amire azért mindig vissza lehet úszni, ha kibírhatatlaná válik az újonnan vállalt elvek, hangzatok hullámverése. Csak tíz, tizenöt másodperc múlva döbönt aztán rá, hogy vagy a meglepődéstől, vagy az önelemzés időből kikapcsoló hatása miatt, de még nem választott erre a politikai kijelentésre, pedig erre válaszolnia kell, mégpedig gyorsan, mert minden pillanat hallgatás habozást, esetleg ellenvéleményt jelenthet, s az végzetes lehet. De hát mit mondjon?

— Hős nép — mondta végül.

— Téged hol ért a felszabadulás? — kérdezte Róbert minden átmenet nélkül, és még mindig nem állt fel a csupasz vaságyról.

— A Sárreéten — mondta Miklya. Erőt vett magán, visszakérdezett: — És téged?

— Koncentrációs táborban — felelte Róbert, és ránézett Miklyára. A szemébe. Miklya erre még el volt készülve, ezt várta és állta is a farkasszemezést, de Róbert folytatta: — Nincsen sem anyám, sem apám, se testvérem. Megöltek mindenkimet — és ezt már nem állta ki Miklya. Meg volt verve. Egyszerre világossá vált előtte, hogy semmi esélye nincs az ő apja megszűnt és letagadott kiskereskedésével, a két pár lyukas cipőjével, szeghalmi világnézetével, a szeghalmi „tehetősebbek” veszteségeivel emellett és ez előtt a tragédia előtt, Róbert halott szülei, szatyra, pizsamakabátja, bűdös tornacipője és „Távol Moszkvától”-ja előtt. S nem csak az, hogy esélye, de szava sem lehet, mert hiába, hogy Róbert minden vádló felhang és minden szánalmat kérő ellágyulás nélkül mondta ki ezt a szomorú tény, azért ez mégiscsak vád volt, ha más nem, az árva gyerek kimondhatatlan, mindenség-nagy vádja a nem árva ellen. Miklya gyorsan lehajolt ismét, belebújt az éjjeliszekrénybe.

— Neked van anyád? — kérdezte kis szünet után Róbert.

— Van.

— Apád is?

— Az is.

— Nagypád is? — Ez már kissé érzélgősen csengett, és Miklya megpróbálta a lehetőség szerint kihasználni ezt az érzélgősséget: szinte durván lökte oda.

— Egy szélütött.

— Akkor te nem tudod, mi az, egyedül lenni — hagyta figyelmen kívül a „szélütött”-et Róbert.

— Nem — mondta Miklya.

Róbert felállt az ágyról, odalépett az éppen felegyenesedő Miklya elé és mosolygva nyújtotta a kezét.

— Legyünk barátok, elvtárs.

Miklya nem tanult még meg annyira hazudni, hogy azonnal jó képet tudott volna vágni erre a számára rémesen időszerűtlen ajánlatra, s kikapcsol-

lódott, bénult, összelöttvent meglepetésében először süketnek tettette magát: oda is csapta a kezét a füléhez. Rémült, elfojtott indulatokat villogtató tekintettel Róberthez hajolt:

— Hogy? Micsoda?

Róbert elvörösödve megismételte:

— Legyünk barátok.

Miklya ezt az elvörösödést látva, visszazökkent cselekvőképességébe:

— Legyünk — mondta, és elkapta, elfogadta az eléje tartott puha, nedves kezét.

Délután háromkor, körülbelül egy órával Róbert után érkezett meg a szoba harmadik lakója, Purgacsics. Belépésekor Miklya őt is azonnal minősítette, ahogy Róbertet annak idején. „Hülye”. Így szólt ez a minősítés, s körülbelül annyira volt találó és megalapozott, mint a Róbertre vonatkozó.

Purgacsics ugyanis vörös úttörő-nyakkendőben érkezett meg. Érthetetlen volt: mit keres itt a Színművészeti Főiskolán egy bajuszos úttörő? Egy vörös nyakkendő hólyag, aki persze kopogás nélkül lép be, két bőrönddel a kezében, körülnéz, felteszi egy üres ágyra a csomagját, aztán patetikusan, mosolyogva, ahogy a kicsinyeknek szokott a tanító bácsi, ha jó akar lenni hozzájuk, azt mondja:

— Hát megjöttem én is. Előre.

Miklya csak bólintott, nem jött szó a szájára. Hangjával, megszólalásával még hülyébbnek érződött a belépő, szinte félelmetesen hülyének. Miklya beleborzongott, hogy ezzel kell majd egy szobában laknia. Róbertnek tetszett az úttörőköszöntésben megnyilvánuló ötletesség.

— Előre, elvtárs — visszhangozta az „elvtárssal” együtt, mert ő mindenhez hozzáragasztotta az „elvtárs”-at.

— Pajtások, ti is dramaturgok vagytok? — lelkendezett tovább Purgacsics, és elindult feléjük, hogy kezét fogjon velük.

— Csak leszünk, elvtárs — mondta Róbert negédesen.

— Az sem biztos — dörmögte Miklya.

Purgacsics megállt Róbert előtt. Vigyorgott, mintha valami úttörő-csínytevére akarná rábeszélni. A felvételi vizsgák alkalmával már ráragadt a főiskolás modor, tudta, hogyan kell itt bemutatkozni.

— Purgacsics Antal, Zalatárnok — csapta Róbert elé a kezét.

— Róbert József, Bergenbelsen — vágta rá Róbert.

„A jézusát” — gondolta Miklya —, „ezek aztán értik.” Purgacsics eléje is odaállt, ugyanazzal a vigyorral, de Miklya komoran fogadta el a kezét, és illetőség meghatározás nélkül mondta a nevét. Purgacsics nem is hagyta szó nélkül.

— Te hova valósi vagy?

— Én csak a Sárrétre — mondta Miklya.

— Az is valami — ismerte el Purgacsics, és lelohadvá, az asztalt körülkerülve ment vissza az ágya elé. Ez a „Bergenbelsen” nem hagyta nyugton. Nem is értette. Érezte, hogy ez valami szellemeskedés, valami visszavágás az ő „Zalatárnok”-jára, de azt sem tartotta kizártnak, hogy Róbert ott született. Tulajdonképpen azt sem tudta, hol van Bergenbelsen, s hogy egy magyar fiú születhet-e ott.

Ekkorra Miklya és Róbert már összeállította, lepokrócozta az ágyát, mert Miklya javaslatára ők már vételeztek a gondnoktól matracot, lepedőt, pokrócot. Purgacsics megtudakolta, hogy s mint tehetné meg ugyanezt ő is, le-

ment az alagsori raktárba, vételezett, visszatért, megcsinálta az ágyát, mind-
ezt még vörös nyakkendőben, és szüntelenül azon töprengve közben: hol szü-
letett Róbert? Amikor elkészült az ágyával, leült egyet szusszanni, és most
már kissé szigorú tanító bácsis pofával ránézett Róbertre, aki már ismét olva-
sott, de most már kényelmesen, fekve.

— Mondd, kérlek szépen, Róbert elvtárs, te csakugyan Bergenbelsenben
születtél?

— Nem. Makón — mondta Róbert, és letette a könyvet az ölébe. — Csak
ott maradtam életben, és ez annyi, mintha ott születtem volna — tette hozzá
büszkén. Arra volt büszke, hogy ilyen szellemes, és hogy ezek „csak nyelik”
az ő szellemességét. Hát, nyelték is. Purgacsics meg egészen összeomolni lát-
szott, elszontyolodott és kijelentette:

— A fasizmus nem térhet vissza többé.

Miklya bármilyen jól sejtette is emögött a mondat mögött a butaságot,
mégis ezt tartotta a legszemlésebbnek minden eddigi közül, s azon bosszan-
kodott, hogy ő nem valami hasonlót mondott az imént Róbertnek. „Már mind-
egy” — gondolta —, „de majd legközelebb”. Arra mindenesetre ráébredt,
hogy itt bátran, gátlástalanul kell mondani ezeket a frázisokat, mert különben
alulmarad és „ellenség”-nek látszik.

Róbert felült az ágyon, Purgacsicsra szögezte a szemüvegének minden
dioptriáját.

— Mondd, kérlek, elvtárs, én is kérdezhetek valamit?

— Hogyne, természetes.

— Te még úttörő vagy? Elvtárs?

Purgacsics megsértődött. Kissé ingerülten mondta.

— Nem, kérlek szépen, én úttörővezető vagyok. Illetve voltam. Tábör-
parancsnok.

Róbert sokallotta ezt, megpróbálta lejjebb szállítani:

— Pedagógus?

— Nevelőtanár — mondta Purgacsics.

Miklya nem állhatta meg szó nélkül ezt a nagyképűsködést.

— Azt hittem, már egyből a gólyabálra öltöztél — mondta komoran Pur-
gacsicsnak.

— A vörös nyakkendőt általában csak az ellenség szokta csúfolni — vá-
gott vissza Purgacsics.

Miklya nem ijedt meg.

— Az majd eztán dől el, hogy ki itt az ellenség.

Róbert felnevetett. Tetszett neki ez a vita.

— Ezt a vitát még én is korainak tartom, elvtársak. Inkább ismerjük
meg jól egymást.

És azonnal oda is fordult Purgacsicshoz:

— Te hány éves vagy?

— Huszonegy — mondta Purgacsics.

— Én még csak tizenkilenc.

Aztán hirtelen hátrafordult Miklyához:

— És te?

— Húsz — mondta Miklya.

Kívülről valami nehéz tárgy ütődött az ajtónak. Hangok: „Nem az, fiam!”
„Ez a hatos szoba”, s egy másik, feltehetően az imént megszólított „fiam”
hangja: „Ne vigyük be a cuccot”. Egy ingerült válasz erre: „valahol ki kell

rámolni” — majd már az ajtónyitás közben: „odanyomtad a falhoz, te hólyag”. „Attól félek, sok tojás összetört.” És már nyílt is az ajtó, s a három benti fiú számára hihetetlenül, mesésen, a beszűrődött párbeszéből egyáltalán nem következően egy galambösz fej bukkant elő, egy meggörnyedt alak, amint két, szinte hajókoffer nagyságú bőröndöt gyömöszöl át az ajtónyíláson, melyet aztán mögötte már teljesen kitölt egy test, a fiúé, hatalmasan. Kik ezek? Mit cipelnek? Apa és fia? Nem tévedtek el ezek? Rémes alakok. A három benti fiút egységesítette a benyomuló két alak, ugyanazokat gondolták, s körülbelül ugyanabban az időben. Különben is nagyon gyorsan kezdtek peregni az események. Mint egy filmjelenet: az apa becipeli a szoba közepére a terhet, leteszi, körülnéz. Mérgelődik, hogy a szoba nem üres, de aztán mégis szépen rámosolyog a fiúkra, a legény keze pedig üres, mert az a másik két kisebb bőrönd, amit oly könnyedén himbál, mint valami jojót, nem tölti ki. Nem cipel ő semmit, felette áll talán még a nehézségi erőnek is, olyan hatalmas. Mindössze a vállán lóg egy degeszre tömött sportháló, azzal van némi viszonya, az az övé. Áll, nem köszön, csak bámulja őket. „Ezek?” — ez van a pofáján.

— Üdvözlöm a kollégákat — találja fel magát az ősz, az apa, s a viselkedni tudás, a kor, a galambösz fej fölényével körbejár, és jelentősen, érthetően mond egy nevet kézfogás közben mind a három fiúnak. Mögötte halad most már „úri módon” a fiú, s mondja ugyanazt a nevet, s egy olyan roppant tenyeret tart a három tátott szájú, ámult fiú elé, hogy azok alig merik érinteni.

— Lovas Ferenc — hangzik az apa szájából a név, mint egy evidencia, amit a fiúknak ismerniük kell, hiszen művelt emberek, kollégák, dramaturgok.

— Lovas Dénes — hangzik a fiú szájából is, szégyellve is meg vállalva is az apa nevét, az apjából következést, az összefüggést.

— Bizonyára láttatok már egyik-másik képemet, vagy hallottatok rólam, hiszen egy leendő dramaturgnak széles körű tájékozottsággal kell rendelkeznie.

Nem hallották. Nem is látták. Egyedül Miklyának rémlett valami. Egy illusztráció, ami alá ez a név volt írva.

— Dramaturgok vagytok, ugyebár?

— Igen — mondja Róbert.

— A fiam is.

A jelenet Miklya Misit vágta mellbe leginkább. Amitől legjobban tartott, bekövetkezett: az úri fiú megérkezett. Ehhez kétség sem fért ebben a pillanatban. „Apuka felhozta a főiskolára.” Hányingere volt. S az egész látvány, ahogy az apa cípekedett, a fiú meg bevonult, mint egy cézár, vállán azzal a hálóval, s a gyermek, hamvas, lányos, babaarcával, éretlen tekintetével, lapát tenyerével és roppant izmokat sejtető mozgásával, jókora hasával. „Mi lehet ez?”

Az apa megpróbálta rendezni a viszonyokat.

— No fiam, azt hiszem, az az ágy jutott neked — mutatott az ablak melletti, a Miklyáéval szemközti ágyra —, de mielőtt elrendeződnel, nézzük meg a tojásokat.

— Itt? — háborgott a fiú.

— Itt hát.

Aztán példát mutatva a fiúnak diplomatikus ügyintézésből, nagyvonalúságból, emberek, ellenérzések leszereléséből, így szólt:

— A kollégák bizonyára nem veszik rossznéven, ha megkínáljuk őket egy kis hazaiból készült kolbászos rántottával.

Senki nem mondta, hogy köszönjük. Csend volt.

A fiú feltette ezeketán a nagyobbik barna bőröndöt az ágyra, az apa pedig a kollégákhoz fordult, további magyarázattal:

— Östermelők vagyunk. Hoztunk az éhező Budapestnek egy kis táplálékot — és nevetett rá, heherészett, hogy a fiúk is nevéssenek, de ők nem nevettek. Purgacsics egyenesen komor lett, mert gyanúsna találta a dolgot, „ellenséget” szimatolt, Miklya pedig dühöngött magában, hogy ez — tudniillik ez az üzlet — neki mért nem jutott eszébe. Száz-százötven tojást ő is felhozhatott volna szép csendben, és milyen jól jönne most az a százas, amit megkeresett volna rajta. Még leginkább Róbert mosolygott, mert tulajdonképpen csak akkor értette meg a dolgot, amikor kinyitották a bőröndöt, s feltárult a tartalma: megszámlálhatatlan mennyiségű, külön-külön papírba csomagolt tojás, közben egy-egy megkopasztott liba, kacsa, tyúk feje, tátott szeme. Róbert közelebb húzódott, érdeklődve nézte. Ő még ennyi ételmelet együtt soha nem látott. „Hát, ennyiből tényleg adhatnak” — gondolta. Még nem érezte, hogy meg akarják vesztegetni.

Miklya is abbahagyta az éjjeliszekrény-rámolást, leült egy pillanatra az ágyára, és nézte Lovasék működését. „Festőművész és östermelő” — ez a két címke, amit egyébként maga az öreg Lovas mutatott fel, így egymás mellé ragasztva ítéletté kellett alakuljon benne is: ha már az ő agyában is készen állt volna minden neki nem tetsző jelenség minősítésére az „ellenség”-fogalma, ő is ellenségnek nevezte volna őket, ennek híján azonban egyszerűen csak így foglalta össze a látottakat: „úri népség”.

Az apa végigmustrálta a tojáshalmazt. Két vagy három darab tört össze csupán. Biztatta a fiát, hogy vegyen elő egy edényt a másik bőröndből. A fiú rettenetesen szégyellte az egészet, babaarca kivörösödött, amint a másik csomagot feltette az asztalra és kinyitotta. Amint a fedél felemelkedett, a kis szobát enyhe, kellemes, savanykás füstszag öntötte el.

Róbert otthagya a tojásos bőröndöt, és előlött csodálkozott most már leplezetlenül. Úgy téblábolt a Lovasok és bőröndjeik között, mint valami koszos kisgyerek „az udvarból”, akinek mindent szabad, az ifjú Lovas mégis olyan óvatosan kerülgette, mintha attól tartana, hogy összetörik, ha hozzáúrlódik véletlenül, még a hasát is behúzta, amikor melléje került. Az asztalra tett bőröndben füstölt szalonna, füstölt kolbász és füstölt sonka volt irtózatoss tömegben. A fiú csak benyúlt az egyik szalonnadarab alá, felemelte, és kivett alóla egy eddig lefelé fordított helyzetben levő tányért, és odaadta az apjának. Az apja a megrepedt, félig-meddig szétfolyt tojások maradványait belecsorgatta a tányérba, s közben azt kérdezte:

— A szalonna nem olvadt meg?

— Kicsit megereszkedett — mondta a fiú.

— Hol találunk egy jó hűvös helyet neki?

— Sehol.

Az apa felfortyant.

— Sehol? Ezzel nincs elintézve. Felhívom Jankó bátyádékat, és megkérdezem, tud-e segíteni.

— Esetleg el is passzolja azonnal.

Az apa még dühösebb lett.

— Nem passzolja el, mert én passzolom el... de csak reggel a Garain. Ha már eddig cipekedtem, nem fogom elkótyavetyélni.

Az apa szavaiból érződött, hogy a beigért kolbászos rántotta fedezékében biztonságban érzi magát, s még a következetességgel sem törődik: nem szégyelli, hogy nem ingyen hozta az „éhező Budapestnek”, amit hozott.

Róbert ott állt a nyitott bőrönd fölött, mindezekből hazai élettapasztalatok híján sem fogott föl, neki csak szagló idegvégződéseit birizgálta a felcsapó szag. Ilyesmit olyan kicsiny gyermek korában evett utoljára Makón, hogy már tulajdonképpen nem is emlékezett az ízükre, csak hiányuk maradt meg benne, a tudat, hogy ezekből neki nem jutott. Ott, a felszálló füstölt szagban átfutott rajta megint életének, árvaságának szerencsétlensége. A látvány, az ingerlő szag azonban még ezt az érzést is elnyomta, s csak egy kívánságot szült: csinálják már azt a rántottát. Kellemesen és jól most érezte magát, mióta megérkezett a szobába.

— Ejha — szaladt ki a száján, csettintett is elég ügyetlenül, mert nem tudott csettinteni, s hogy zavara teljes legyen, megkordult a gyomra is hangosan, mindenki által hallhatóan. Elvörösödött, megvonaglott, szeretne volna kitépni a gyomrát, s lesütött szemmel hirtelen visszaült az ágyára. Miklya somolygott efölött.

Az öreg Lovas közben befejezte a tojások selejtezését. Összegyűlt egy féltányérra való fehérje, sárgája, három repedt, de még nem csorgó is oda volt már készítve a tányér mellé. Az öreg körülhézett a szobában, mintegy megszámolta a jelenlevőket, az ellátnivalókat, a repedteket felütötte, belesorgatta a tányérba, aztán amilyen látványosan csak tudta, elővett két ép tojást, azokat is beleütötte a tányérba, és így szólt a fiához:

— Tessék, ezt csináld meg a fiúknak, rántottának.

Az ifjú Lovas nem fogadta el a tányért.

— Hol? Ha szabad érdeklődnöm — kérdezte kihívóan szemtelen hangon. Az apját azonban nem háborította fel ez a szemtelen hang, úgy látszik, megszokta, és ő is gúnyos, kioktató, lekicsinylő hangon válaszolt a fiának, mintha hülye lenne.

— Ez itt most egy diákszálló, Lovas úr. Itt diákok fognak élni hónapokig, és nem az anyukájuk fog főzni nekik, hanem önmagukat fogják ellátni. Nyilván van itt egy konyha, csak ki kell nyitnod a szádat, és meg kell keresned. Ha ilyen élheterlen vagy, nem lesz belőled dramaturg.

— Ez most a legfontosabb?

— Ez. Lemégy, megkeresed Fóti elvtársat, a gondnokot, tudod, és bemutatkozol neki.

— Így, a tányér tojással a kezemben, mi?

— Igen, a tojással. Sőt, kolbással és szalonnával is.

— Ezt intézd el te.

— Én intézem el, te csak megsütöd a rántottát, megértetted?

Felemelte a hangját, metszővé tette, ellentmondást nem tűrővé.

Miklya érezte meg a fiúk közül egyedül, hogy nem arról beszélnek tulajdonképpen, ami szóban forog, hanem ez alatt valami sokkal lényegesebb dologról, amiről már nyilván régóta vitatkoznak, s amit a váratlanul előbukkanó név: „Fóti elvtárs” jelzett számára legérvényesebben. Sokat töprengeni azonban nem tudott, mert a fiatal Lovas némi habozás után őt választotta ki, őt szólította meg:

— Nem tudod, van itt valami konyha?

— Van, de nem használja senki. Van egy gáztűzhely, de nincs edény.

Az apa közbeszólt:

— Megmondtam: Fóti elvtárstól kérj edényt.

Egy képzeletbeli, elérhetetlennek látszó rántottasütő, öt-hat szétloccsant és összelapult tojás maradéka, nyomdafestékkal keverten, és Fóti elvtárs fenyegető jelentőséggel minden tojásból kipattanva — mi ez, mi lesz ebből? Miklya jó ösztöneivel, remek szimatával megsejtette, hogy „ezek” Fóti elvtársat is meg akarják vesztegetni, s egyszersmind elhatározta, hogy nem fogadja el a rántottát.

Pedig az még odább volt. Ebben a pillanatban Miklya csak azt érezte, hogy nem bírja ki tovább ebben a szobában, ezek között az alakok között. Az éjjeliszekrényébe már nem bújhatott vissza, mert már mindent elrendezett, az ablakba kiállítás túlságosan erős tüntetés lett volna, így hát Miklya egy „pardon”-nal, amit éppen hogy csak kimondott, senkinek és mindenkinek, kiment a szobából. Le az első emeletre a tágas nagy tanulószobába, az egykori luxusvilla szalonjába. Leült, maga elé terítette az asztalon talált, kéthónaposnál is öregebb Szabad Nép-et, de nem olvasta, csak nézte. A tárgyakat látta, amivel szobatársai bevonultak: Róbert keszeg szatyrát, a „Távol Moszkvától”-ját, Purgacsics vörös úttörő-nyakkendőjét és a Lovasok rengeteg tojását, sönkáit. Arra gondolt, ha leszáll az est, szépen felmegy, becsomagol UNRRA-dobozába, s köszönés nélkül itthagya őket. Otthon most halastavat létesítenek a Foki hidnál, oda felvennék. A halgazdaságban sokkal jobb lenne neki.

Merengését ajtónyikordulás szakította félbe. Egy szeplős lány jött ki a belső, a tanulószoba mögötti lányteremből. Megismerte: az ötödik elsőéves dramaturg. A lány át akart menni a termen, de amikor őt meglátta, félszegen elmosolyodott és megállt.

— Te máris tanulsz? — kérdezte szándékánál éppen a félszemsége miatt élesebbre sikerülten.

Miklyából a szeplős lány félszemsége váratlan erőt és fölényt váltott ki.

— Nem. Szokásos délutáni ájtatosságomat végzem — mondta.

— Igen? — énekelte a lány még zavartabban.

Aztán hozzátette:

— Te vallásos vagy?

— Nagyon — mondta Miklya.

A lány zavarában közelebb jött, megállt Miklya előtt.

— Milyen a szobád? — kérdezte.

— Prima — mondta Miklya.

— És a kollégák?

— Még primábbak.

A lány nem akart újabb társalgást kezdeményezni. Egy pillanatig még állt Miklya előtt; aztán azt mondta:

— Lemegyék szappant venni.

„Ez legalább tiszta” — gondolta Miklya, és helyeslőleg bólintott.